ETNONIMLARNI O'RGANISH METODLARI

Charos Kamolova To'lqinboy qizi,

Sharof Rashidov nomidagi

Samarqand davlat universiteti doktoranti

Annotatsiya. Mazkur tezisda etnonimlarning kelib chiqishi, semantik rivojlanishi va tarixiy shakllanish jarayonini tadqiq etishda qo'llaniladigan asosiy ilmiy metodlar tahlil qilinadi. Etnonimlar tilshunoslik, etnologiya va tarix fanlari kesishgan nuqtada joylashgan muhim tadqiqot obyektlaridan biri bo'lib, ularni kompleks metodlar asosida o'rganish etnik tarixni rekonstruksiya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: etnonim, etimologiya, tarixiy-qiyosiy metod, lingvogeografiya, etnogenez, tilshunoslik.

Etnonimlar ma'lum bir xalq, qabila yoki etnik guruh nomini bildiruvchi leksik birliklar bo'lib, ular xalqning etnogenezi, tarixiy migratsiyalari, madaniy aloqalari va til taraqqiyotini o'rganishda muhim lingvistik hamda tarixiy manba hisoblanadi. Etnonimlar ko'pincha qadimiy til qatlamlarini o'zida saqlab qolganligi sababli, ularni tadqiq etish xalq tarixining eng qadimgi bosqichlarini aniqlash imkonini beradi.

Etnonimlarni ilmiy o'rganishda bir qator metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Eng muhim metodlardan biri **etimologik metod** bo'lib, u etnonimlarning kelib chiqishi, dastlabki semantikasi va morfologik tuzilishini aniqlashga xizmat qiladi. Ushbu metod yordamida etnonim tarkibidagi leksik elementlar tahlil qilinib, ularning qaysi til qatlamiga mansubligi hamda semantik evolyutsiyasi aniqlanadi.

Etnonimik tadqiqotlarda **tarixiy-qiyosiy metod** ham muhim o‘rin egallaydi. Bu metod turli xalqlar etnonimlarini qiyosiy tahlil qilish orqali ularning umumiy ildizlarini, tarixiy aloqalarini va etnik jarayonlar bilan bog‘liqligini aniqlashga imkon beradi. Ayniqsa turkiy xalqlar etnonimlarini o‘rganishda mazkur metod samarali natijalar beradi.

Shuningdek, **lingvogeografik metod** etnonimlarning hududiy tarqalishini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Bu metod orqali etnonimlarning geografik areali aniqlanib, ularning tarixiy migratsiya jarayonlari bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi. Natijada etnik guruhlarning ko‘chish yo‘nalishlari va tarixiy joylashuvi haqida muhim ilmiy xulosalar chiqarish mumkin bo‘ladi.

Etnonimlarni tadqiq etishda **tarixiy manbalarni tahlil qilish metodi** ham muhim rol o‘ynaydi. Qadimgi yozma manbalar, tarixiy yilnomalar, sayyohlar qaydlari hamda epigrafik materiallar etnonimlarning qadimgi shakllari va ularning fonetik hamda semantik o‘zgarishlarini aniqlashda muhim manba vazifasini bajaradi.

Zamonaviy tadqiqotlarda etnonimlarni o‘rganishda **kompleks yondashuv** muhim hisoblanadi. Ya’ni tilshunoslik, tarix, etnologiya, antropologiya va lingvogeografiya metodlarini uyg‘un holda qo‘llash etnonimlarning kelib chiqishi va rivojlanishini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, etnonimlar xalq tarixini o‘rganishda muhim lingvistik va tarixiy manba bo‘lib, ularni kompleks metodologiya asosida tadqiq etish etnik tarixni ilmiy jihatdan qayta tiklashda katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G‘ulomov Y. O‘zbek xalqining etnik tarixi. – Toshkent: Fan, 1994.

2. Бегалиев Н. Ўзбек этнонимлари тарихидан. – Самарқанд, 2004.

3. Туробов А. Самарқанд этноним ва этноойконимлари. Монография. – Самарқанд: СамДЧТИ, 2002.

4. Марқаев К. Ўзбек тили этнонимларининг лисоний тадқиқи: филол. фанлари б. фалс. док (PhD) дисс. – Тошкент, 2006.

5. Бегалиев Н., Туробов А. Самарқанд топонимияси. – Самарқанд, 2015.